

SAMENVATTING

Somaliërs in Amsterdam

Een At Home in Europe project

2 April 2014

“Somaliërs in Amsterdam”, Nederland, maakt deel uit van het At Home in Europe project van de ‘Open Society Foundations’. Dit project beoogt origineel, comparatief materiaal te verzamelen over de meningen, ervaringen en zorgen van Somaliërs, en de respons van overheden hierop, in zeven Europese steden: Amsterdam, Kopenhagen, Helsinki, Leicester, Londen, Malmö en Oslo. Het onderzoek belicht acht overkoepelende thema’s en is gebaseerd op primaire dataverzameling, door middel van focus groep gesprekken met Somaliërs en interviews met een brede groep van sleutelactoren (beleidsmakers, vertegenwoordigers van Somalische organisaties, en experts van NGOs en kennisinstituten). Op deze manier wordt een meer genuanceerd beeld gegeven van een belangrijke bevolkingsgroep.

Bevolking

Er zijn momenteel 33.750 Somaliërs officieel in Nederland geregistreerd. Maar dit aantal fluctueert, vooral vanwege verdere migratie naar het Verenigd Koninkrijk en andere bestemmingen. Somaliërs zijn niet oververtegenwoordigd in één bepaalde stad. De meesten wonen in Amsterdam, Rotterdam, Tilburg en Den Haag. In deze grote steden vormen ze een relatief kleine groep die nog zoekende is naar een weg tussen twee culturen. De diversiteit binnen de groep is groot. Grote aantallen Somaliërs arriveerden in de jaren negentig van de vorige eeuw, de zogenaamde oudkomers. In 2007 volgt een tweede immigratiegolf. De meesten vragen asiel aan, en de rest volgt in het kader van het gezinsherenigingsproces. In Amsterdam wonen Somaliërs verspreid over de stad, met hogere concentraties in Nieuw-West, West, Zuidoost en Noord.

Beleidscontext

Het huidige nationale integratiebeleid gaat, na tientallen jaren van beleidsvoering met een multiculturele, of een op integratie met behoud van eigen identiteit gebaseerde benadering, nu meer in de richting van assimilatie. Het beleid is generiek en niet langer gericht op specifieke minderheidsgroepen. De afgelopen jaren is er veel onderzoek gedaan naar

inburgering en daaruit komt meestal een positief beeld naar voren, waarbij het inburgeringsprogramma en het op taal en arbeidsparticipatie gerichte integratieprogramma hoge cijfers scoorden. Tijdens de Open Society Foundations-focusgroepen werd dat beeld genuanceerd voor de Somaliërs. Zij hebben met specifieke barrières te maken die hun inburgering belemmeren. Veel Somaliërs zijn analfabeet en er is een grote kloof tussen wat ze weten en wat ze geacht worden te weten. De nieuwe integratiewet legt meer nadruk op de eigen verantwoordelijkheid en eist van migranten dat ze zelf hun integratie organiseren en bekostigen. De gevolgen van die veranderingen worden al gevoeld. Voor vluchtelingen is recent bedongen dat ze een lening kunnen krijgen om de verplichte inburgering te bekostigen. Deze lening wordt kwijtgescholden als de cursus met succes wordt afgerond.

Identiteit en thuishoren

Focusgroepdeelnemers vonden het feit dat ze moslim en Somaliër zijn meestal bepalender voor hun identiteit dan dat ze Amsterdammer zijn. Antimoslim retoriek in de Nederlandse samenleving kan hebben bijgedragen aan een verhoogd gevoel van religieuze identiteit en tijdens de focusgroepgesprekken werd dit genoemd als een relatief nieuw verschijnsel. Een ander opmerkelijk feit was het transnationale leven van Somaliërs in Amsterdam, met familie en vrienden in alle continenten. Sociale netwerken verschilden per deelnemer. Sommigen gingen om met mensen van veel verschillende achtergronden, anderen gingen vooral met andere Somaliërs om. Initiatieven voor jongeren hebben, met hulp van Somalische organisaties, bijgedragen aan de ontwikkeling van de identiteit en de talenten van Somalische jongeren.

Opleiding

Somaliërs hebben een zeer laag opleidingsniveau vergeleken met andere vluchtelingengroepen in Nederland. Bijna 30 procent van Somalische vrouwen heeft helemaal geen opleiding genoten. Bijna een derde van de Somaliërs in de leeftijd van 15-64 volgt een hogere opleiding. De meesten volgen een beroepsopleiding, sommigen gaan naar de universiteit. De Cito-toets die zeer bepalend is voor de middelbare schoolcarrière van een leerling, vereist een uitstekende beheersing van de Nederlandse taal. Dit is mogelijk een beperkende factor in de onderwijsontwikkeling van Somalische jongeren. Het aantal schoolverlaters onder Somaliërs blijft hoog, maar is de laatste tien jaar wel aanzienlijk gedaald.

Werk en inkomen

Ongeveer 30 procent van de Somaliërs in Nederland heeft een officieel geregistreerde betaalde baan. Hiermee is de arbeidsmarktparticipatie laag. Daar komt nog bij dat de meeste Somaliërs laaggeschoolde banen hebben. Somalische vrouwen worden geconfronteerd met specifieke problemen op de arbeidsmarkt: zij hebben minder onderwijs genoten en soms beheersen ze de Nederlandse taal niet voldoende. Daarnaast staan ze vaak alleen aan het hoofd van het gezin en hebben ze niet altijd mogelijkheden voor kinderopvang, waar in Nederland een vrij hoge eigen bijdrage voor betaald moet worden. Sommige focusgroepdeelnemers gaven aan te maken hebben gehad met discriminatie op de arbeidsmarkt, meestal omdat ze immigrant of moslim zijn en niet specifiek als Somaliër. Een gebrekkige financiële planning, vaak met schulden tot gevolg, werd regelmatig genoemd als belangrijk probleem voor Somalische huishoudens in Amsterdam. Veel van deze huishoudens steunen hun familieleden in Somalië,

wat zwaar weegt op het huishoudbudget. De overheid en maatschappelijke instanties hebben enkele initiatieven ontwikkeld om vluchtelingen te helpen met het vinden van werk. Bevordering van de arbeidsparticipatie van vrouwen heeft daarbij bijzondere aandacht.

Huisvesting

De meeste Somaliërs die asiel hebben aangevraagd verblijven gedurende de eerste periode na aankomst in Nederland in asielzoekerscentra. Hierna worden ze verspreid over de verschillende Nederlandse gemeenten, die voor woningen moeten zorgen. In Amsterdam zijn er lange wachtlijsten voor sociale woningen en het aanbod voor grote gezinnen is klein. Sommige focusgroepeelneemers uitten hun zorgen over het vestigingsproces in een grote stad als Amsterdam, met een vrij beperkte ondersteuning van overheidsinstellingen.

Gezondheid en sociale bescherming

Eerdere studies geven aan dat Somaliërs een betere gezondheid hebben dan enkele andere grote vluchtelingengroepen, maar dit beeld kan zijn vertekend doordat geestelijke gezondheidsproblemen maar beperkt worden gemeld. Somaliërs maken daarnaast niet veel gebruik van de gezondheidsdiensten. Focusgroepeelneemers prezen de in Nederland beschikbare gezondheidszorg, hoewel eerder onderzoek suggereerde dat vluchtelingen noodzakelijke zorg niet op tijd krijgen. Deelnemers meldden dat gebrekkige taalbeheersing en culturele barrières leiden tot misvattingen tussen Somaliërs en zorgverleners. Het aantal tolken en Somalisch sprekend medisch personeel is beperkt, mede door bezuinigingen in de gezondheidszorg. De groeiende kloof tussen ouders en kinderen is een probleem dat door zowel deelnemers aan de focusgroep gesprekken als experts veelvuldig werd genoemd, naast de verschillen tussen Nederlandse en Somalische opvoedingsstijlen. Er zijn verschillende initiatieven ontwikkeld voor ondersteuning bij de opvoeding, waarbij ook de rol van de vaders wordt benadrukt.

Handhaving en veiligheid

Vooral jonge, mannelijke focusgroepeelneemers meldden dat ze vanwege hun huidskleur of uiterlijk eerder door de politie leken te worden aangehouden. Somaliërs zijn oververtegenwoordigd in criminaliteitsstatistieken. Daarbij gaat het vooral om alleenstaande minderjarigen die geen familie hebben in Nederland om hen te ondersteunen of begeleiden. Amsterdam is een serie anti-radicaliseringsprogramma's begonnen met als doel potentiële dreigingen te identificeren en integratie te bevorderen. Het recente khatverbod heeft impact gehad op de Somalische gemeenschap en het verbod was een punt van zorg in de focusgroepen. Sommigen stelden het gebruik van khat verantwoordelijk voor problemen binnen de Somalische gemeenschap. Anderen meldden dat het gebruiksverbod vooral zal leiden tot meer khatgerelateerde criminaliteit en hogere prijzen voor khat.

Participatie en burgerschap

De meeste Somaliërs die in aanmerking komen voor het Nederlands staatsburgerschap hebben dit aangenomen. Hun deelname aan de politiek is echter laag en op dit moment zit niemand met een Somalische achtergrond in de Tweede Kamer of in de Amsterdamse gemeenteraad. Dat heeft uiteraard ook te maken met het feit dat de Somalische gemeenschap klein is. Sommige ondervraagden zagen het gebrek aan cohesie in de Somalische gemeenschap en de implicaties hiervan voor lokale en landelijke vertegenwoordiging als een

belangrijk probleem. De maatschappelijke sector in Amsterdam telt twaalf, meestal kleine Somalische organisaties. De grootste organisatie houdt zich bezig met taallessen, het organiseren van stages en ondersteuning van Somalische vrouwen. Er zijn ook bredere Somalische organisaties die Somaliërs op landelijk niveau vertegenwoordigen. Jonge Somaliërs betwistten de legitimiteit van Somalische organisaties en hebben onlangs organisaties voor jongeren opgericht.

De rol van de media

Nieuwsbronnen op internet worden steeds populairder in de Nederlands-Somalische gemeenschap. Dat geldt ook voor satelliettelevisie. Somaliërs worden over het algemeen negatief geportretteerd in de Nederlandse media. De auteurs van het rapport Somaliërs in Amsterdam hebben gedurende zes maanden een inventarisatie gemaakt van Somalië-gerelateerd nieuws. Piraterij komt het vaakst aan bod en doorgaans werden Somaliërs negatief gekenschetst. Focusgroepdeelnemers noemden ook de stereotypering in de media. Er werd regelmatig gewezen op een reeks korte films over diverse aspecten van het Somalische leven in Nederland die in 2012 en 2013 op televisie uitgezonden werd. Deze films richtten zich uitsluitend op negatieve aspecten van Somaliërs, zoals piraterij, terrorisme, opvoedproblemen en uithuisplaatsing van Somalische kinderen.

Aanbevelingen

Hoewel de gemeenschap van Somaliërs in Amsterdam zeer klein is, bestaat ze uit een diverse, over de gehele stad verspreide groep. Nederlandse Somaliërs balanceren tussen meerdere identiteiten, waarbij het land van oorsprong, religieuze identiteit en immigrantenstatus allen een rol spelen. Somaliërs worstelen flink met het Nederlandse schoolstelsel en de arbeidsmarkt, net als veel andere immigrantengroepen. Een aantal initiatieven om de specifieke zorgen van Somaliërs op te lossen kan worden opgepakt in samenwerking met andere actoren. Zo zou de rol van maatschappelijke organisaties moeten worden ondersteund en verder uitgebreid. Op die manier kan de tot nu toe zeer beperkte rol van Somaliërs bij beleidsvorming worden vergroot.

1. De gemeente Amsterdam moet beleid aannemen dat algemene doelstellingen nastreeft, maar ook diversiteit erkent. Dat beleid moet effectief zijn voor groepen en individuen die te maken hebben met specifieke problemen.
2. De gemeente Amsterdam moet in samenwerking met VluchtelingenWerk Nederland, Somalische en andere migrantenorganisaties de uitwerking van de nieuwe Integratiewet evalueren op belangrijke indicatoren, zoals de sociale gevolgen van hoge werkloosheid, slechte gezondheid, ontoereikende huisvesting en laag onderwijsniveau van migranten en hun kinderen. Die evaluatie moet leiden tot aanbevelingen voor verbeteringen in zowel beleid als praktijk. Bovendien moeten de mogelijkheden binnen het huidige integratiebeleid worden verkend voor aanvullende ondersteuning aan Somaliërs en andere vluchtelingengroepen om de effectiviteit van het integratieprogramma en Nederlandse taallessen te vergroten.
3. De gemeente Amsterdam moet de voornaamste uitdagingen aanpakken waarmee Somaliërs en andere immigrantengemeenschappen worden geconfronteerd. Dit kan door een veelzijdige aanpak met bijdragen van verschillende partners. Hierbij is een

belangrijke rol weggelegd voor Somaliërs en andere migrantengemeenschappen. Op deze manier wordt maximaal gebruikgemaakt van hun vaardigheden, netwerken, kennis en betrokkenheid en professionele groeimogelijkheden om integratie te bevorderen. Kernactiviteiten hierbij zijn het informeren en begeleiden van migrantengroepen, lobby voor migrantengemeenschappen, taalcursussen, training en mentortrajecten, huiswerkbegeleiding, brugfunctie van en naar de overheid en opvoedondersteuning voor ouders.

CONTACTINFORMATIE

Voor het aanvragen van aanvullende informatie over bevindingen en At Home in Europe neemt u contact op met:

Hélène Irving, Programma Coördinator, At Home in Europe

Open Society Initiative for Europe

Werk: +44 (0) 207 031 1700

Mobiel: +44 (0)20 7031 0221

E-mail: helene.irving@opensocietyfoundations.org

OPEN SOCIETY FOUNDATIONS

DE OPEN SOCIETY FOUNDATIONS WERKEN AAN LEVENDIGE EN TOLERANTE MAATSCHAPPIJEN WAARIN REGERINGEN VERANTWOORDING AFLEGGEN AAN HUN BURGERS. DOOR IN MEER DAN 100 LANDEN MET LOKALE GEMEENSCHAPPEN SAMEN TE WERKEN STEUNEN DE OPEN SOCIETY FOUNDATIONS RECHTVAARDIGHEID EN MENSENRECHTEN, VRIJHEID VAN MENINGSUITING EN TOEGANG TOT GEZONDHEIDSZORG EN SCHOLING.

